

Відгук

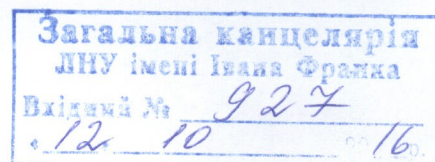
офіційного опонента – доктора філологічних наук, професора В.О. Самохіної – на дисертацію Головач Тетяни Миколаївни «Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації (на матеріалі сучасних англомовних медіатекстів)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Львів, 2016 р.

Незаперечним є факт, що емпіричний досвід людини співвідноситься з його пізнавальною діяльністю, а вона, найчастіше, мотивується емоціональними проявами. Звернення лінгвістики до культурних цінностей, лінгвоконцептів дозволяє усвідомити, що мова є формою самовираження народу. Мовлення повинно бути не тільки ефективним, але й ефектним. В умовах міжкультурної взаємодії людства ця теза набуває особливого значення, адже мовлення є репрезентантом національно-культурного коду того чи іншого народу, орієнтованим на опис іншомовної культури.

Лінгвокультурологічна парадигма уточнює положення семасіології, зокрема, поняття «зміст слова» тим, що вносить в його семантичний компонент «культурний зміст» і екстралінгвістичний компонент «культурний референт». В. Гумбольдт стверджував, що не можна вивчати мову без людини і вивчати людину без мови, з одного боку, а, з іншого – мова постійно реалізує трансляцію національно-специфічних культурних таксонів.

Звернення Тетяни Миколаївни Головач до проблем лексикологічних досліджень сучасних мовних процесів, теорії мовних контактів, жанрово-дискурсивних аспектів медійних текстів і принципів функціонально-комунікативної стилістики надало змогу здійснити комплексний аналіз екзотичної лексики шляхом виявлення її в контексті міжкультурної комунікації, вивчити характеристики і розкрити функції екзотизмів у сучасних англомовних медіатекстах. Дисертантка повною мірою скористалася досягненнями сучасного мовознавства.

Актуальність та перспективність вирішення нею окресленої у роботі проблематики пов'язані з опрацюванням ключових положень функціональної

лінгвістики, теорії міжкультурної комунікації, які дозволяють дати відповідь на питання, що стосуються причин використання екзотизмів у міжкультурній комунікації. Актуальність дослідження Т.М.Головач не викликає сумнівів. Вона визначається загальною тенденцією гуманітаристики до лінгвокультурного потенціалу мови у контексті міжмовних контактів.

Відзначу й те, що зацікавленість здобувачки цією проблемою вписується до кола сучасних наукових студій і є наразі невирішеною, незважаючи на широкий інтерес лінгвістів до аналізу екзотизмів (див. напр., кандидатські дисертації Л.М. Архипенко (2005), Г.М. Валєєвої (2010), В.В. Ваніної (2003), Т.К. Веренич (2004), У.С. Воронкової (2011), Н.П. Дундїй (2013), В.Л. Нестерової (2011) та інших). Проте рецензована праця вирізняється тим, що в ній органічно поєднуються дві дослідницькі домінанти – структурно-функціональна і текстоцентрична, на вістрі яких створено умови для вивчення екзотизмів у межах британської і американської лінгвокультур.

Системне дослідження генетичних особливостей екзотизмів, їх тематичної диференціації, структури, семантики та синтаксичної сполучуваності, а також глибокий аналіз текстових і соціальних функцій екзотизмів як маркерів міжкультурної комунікації зумовило *наукову новизну* роботи, яка пов'язана з вищезазначеними аспектами. Тому дисертаційне дослідження Т.М. Головач вирізняється ґрунтовністю і комплексністю.

Залізною логікою роботи є *теоретико-методологічний апарат*, який забезпечив міру осмислення порядку та організації представленої роботи. Цій концепції підпорядкована і загальна *мета*, і конкретні *завдання*, які у повній мірі задали композицію дисертації, в якій послідовно розкрито сутність явища, що вивчається.

Належний опис у дисертації отримано завдяки низці сучасних *методів* аналізу, їх адекватність матеріалу дисертації. Доцільність застосованих методів свідчить про достовірність отриманих даних. Усі *положення*, що винесено на захист, є *новими* і впливають з логіки проведеної роботи.

Матеріал дослідження є досить репрезентативним: 600 одиниць екзотизмів, відібраних із текстів тематичних статей у газетах та туристичних путівниках, на основі яких укладено словник-довідник екзотизмів у сучасній англійській медіамові.

Перший розділ *«Теоретико-методологічні засади дослідження екзотизмів у контексті міжкультурної комунікації»* присвячено аналізу міжкультурної комунікації як суспільного явища і науки, огляду досліджень екзотизмів у сучасній англійській мові, розгляду ролі лексичних запозичень і проблеми диференціації гетерогенних лексичних елементів, а також обґрунтуванню доцільності вживання терміна «екзотизм» та запропоновано його власну інтерпретацію.

У другому розділі *«Характеристики екзотичної лексики в сучасних англомовних медіатекстах»* розглядаються генетичні і графічні характеристики екзотизмів досліджуваного корпусу, їх тематична диференціація, структура, семантичні особливості, а також рівень узуальності, ступінь асиміляції і способи експлікації у медійних текстах.

У третьому розділі *«Функції екзотичної лексики в сучасних англомовних медіатекстах»* аналізуються функції екзотизмів у медіатекстах у двох контекстуальних площинах – текстовому контексті англомовних медіажанрів *feature* і путівників та глобальному контексті міжкультурної комунікації.

У загальних висновках підсумовуються і концептуалізуються отримані результати та окреслюються перспективні напрями подальших досліджень.

У додатку наведено три рисунки та англо-український глосарій екзотизмів у текстах англомовних газет і путівників.

Дослідження здійснено у сім етапів, на кожному з яких застосовувались *методи*, адекватні цілям і завданням роботи: аналіз та синтез, дефініційний аналіз, суцільна вибірка, описовий метод, тематична класифікація, компонентний аналіз, структурно-семантичний аналіз, частиномовний аналіз, елементи кількісного аналізу, застосування елементів жанрового аналізу,

функціонально-стилістичний аналіз, поєднання методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції з функціональним аналізом. Поетапна розробка дисертаційного дослідження та застосування комплексу загальнонаукових і лінгвістичних методів сформувало *методологічне підґрунтя* для отримання вірогідних наукових результатів.

Дисертаційне дослідження Т.М.Головач пройшло належну *апробацію* на 6 міжнародних конференціях (Люблін, Львів, Чернівці, Тернопіль, Будапешт, Дніпропетровськ). Основні теоретичні положення і результати роботи відображено в 5 фахових статтях, виданих в Україні та 2-х статтях у міжнародних періодичних виданнях.

Сказане дозволяє кваліфікувати дисертацію Тетяни Миколаївни Головач як серйозне наукове дослідження, яке відповідає сучасному рівню наукових знань. Тож *обґрунтованість* наукових положень і висновків, наведених у цій праці, не викликає сумніву.

Теоретичне значення роботи є внеском у теоретичні засади міжкультурної комунікації, лінгвокультурології. Спостереження і умовиводи дисертантки, безсумнівно, прислужаться *в практиці* викладання лексикології, стилістики, у написанні магістерських і дисертаційних робіт.

Вочевидь серйозна і осяжна робота, що досліджує таку актуальну і цікаву тему, не може не викликати деякі *критичні міркування і запитання*.

1. На мою думку, головний термін роботи розкрито дещо поверхнево: напр., на с.с.59 і 66 зазначається, що «ґрунтуючись на факті тривалого вживання терміну «екзотизм» у мовознавстві та чіткого відображення позначуваного ним поняття, цей термін є придатним, звичним та універсальним для номінації провідного типу гетерогенної лексики. Зауважимо також, що більшість лінгвістів давно і успішно оперують цим терміном». Вибір терміну тільки тому, що він більш уживаніший, ніж інші (пор. культуронім, реалія, варваризм, алієнізм, ксенізм, ксенонім), не можна вважати дійсно обґрунтованим. Між тим, термін «екзотизм» має категоріальні риси, такі як: відсутність синонімів, уживається на периферії,

не до кінця усвоюється; символізує чужу культуру, не став запозиченням, а значить, він є відсутнім в іншій культурі. Екзотизм має низьку сполучуваність, ослаблені парадигматичні зв'язки, неспроможний до семантичного варіювання (моносемний).

Крім того, базовий термін «екзотизм» представлений у дисертації багатьма синонімами: екзоодинаця, (с.с. 106, 117, 154, 163) екзолексема (с.с. 6, 7, 8, 153, 155); екзономінація (с. 153), екзотична лексика (с. 2, 160, 163); лексичне запозичення (п. 13); екзолексика (с. 116, 168); екзотична лексична одиниця (с. 163, 169); екзослова (с. 167); екзотичне слово (с. 167). Як бачимо, синонімічний спектр є занадто широким і неаргументованим, він ускладнює розгляд проблеми.

Оскільки робота є новою і оригінальною самостійною працею, у мене є ще декілька запитань стосовно терміну «екзотизм».

а) Чи завжди він є дійсно «екзотичним» у чужій лінгвокультурі? Екзотика – це те, що характерно для природи, побуту, культури віддалених, маловідомих країн і що здається незвичайним, химерним для тих, хто це сприймає (Словники Ожегова, Ушакова). А що «екзотичного» у «Глосарії екзотизмів» (с. 207) – напр. Allah (араб.) – Аллах; attaché (фр.) – аташе; boulevard (фр.) – бульвар; boutique (фр.) – невеликий магазин модних дорогих товарів і т. ін., які вже давно стали звичайними поняттями в будь-якій культурі. Ми також легко сприймаємо в рідній мові колись екзотичні японські «ікебана», «саке», «сакура» або англійські «крикет», «паб», «есквайр» тощо.

б) Як виявила шановна Тетяна Миколаївна факт походження екзотизмів саме з 32 певних мов (с. 8)? Було б більш важливим розкрити, чому ті чи інші мови залучаються в якості екзотизмів (тобто провести лінгвокультурологічний екскурс). У роботі цей факт лише констатується (с.с. 69, 71, 76).

в) На с. 61 ужито термін «узуальний екзотизм» (звучить як оксюморон). Якщо він стає частиною словника, тобто асимілюється в певній культурі, то він втрачає статус екзотизма або фіксується аббревіатурою в лапках?

г) У чому полягає «комунікація з залученням екзотизму»? На с. 15 дисертації авторка наводить поняття комунікації: «Як уважає П.І. Осипов, поняття комунікації повинно сприйматися як діалог: у ньому беруть участь принаймні двоє людей, і кожний акт комунікації соціально зумовлений [151, с. 50]. На мою думку, перш за все, повинні бути комуніканти і їх інтерпретація екзотизму. Наведіть, будь ласка, конкретні приклади такої комунікації. Як розуміє автор дисертації поняття «контекст міжкультурної комунікації»? (с. 5) І в чому полягає «інтенсифікація міжкультурної комунікації» із залученням екзотизмів? (с. 65)

2. Наскільки медіажанр «путівник» є популярним з приводу використання в ньому екзотизмів? Навіщо вони там, окрім виконання атрактивної функції? Відомо, що путівник – це, перш за все, довідник, який містить базові відомості про країни, міста, туристичні маршрути, історико-художні пам'ятки тощо. Яке відсоткове співвідношення між уживанням екзотизмів у газетному жанрі feature і путівнику?

У чому полягає «освітня» функція екзотизмів у путівниках? (с. 10) Може, краще «пізнавальна»?

3. Не досить коректно авторка вживає деякі поняття (англо-американська лінгвокультура – с. 10. Є така?); «узуальний екзотизм» ((с. 61) – це оксюморон?); назва роботи подана дещо широко («сучасні англійські медіа тексти – а їх тільки два).

Нелогічно побудовані розділи і дисертації: розділ 2 має в назві «сучасні англійські медіа тексти», але в розділі 3 (п.п. 3.1, 3.2, 3.3, 3.4.1) тільки розглядаються медіа тексти та їх типологія, газета та її тексти feature, англійський путівник як жанр медіа комунікації).

Висловлені зауваження і запитання не торкаються основних положень дисертації, не знижують її новизну, теоретичну значущість і практичну

цінність. Вони викликані моєю зацікавленістю чудовою темою. Тетяна Миколаївна Головач завершила актуальне наукове дослідження, в якому отримано нові результати, що сприяють усвідомленню конкретних проблем германського мовознавства. Автореферат, публікації Т.М. Головач повністю відбивають зміст дисертації. Виклад основних положень – надзвичайно чіткий і прозорий. Формулювання висновків до розділів та загальних висновків не викликають зауважень.

Рецензована робота відповідає всім вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 24.07.2013, №567, а її авторка, Головач Тетяна Миколаївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

В.О. Самохіна

Підпис доктора філологічних наук, професора Вікторії Опанасівни
Самохіної засвідчую

Учений секретар
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Н.А.Віннікова